

Perplexitats d'un progressista

Manuel Cruz encaixa la qüestió dins els límits de la seua memòria generacional particular. Encara, aquesta lectura la fa avinent amb la línia del temps, perquè "en realitat, el progrés és el rastre que deixen els nostres passos".

Manuel Cruz (Barcelona, 1951). Catedràtic de Filosofia a la Universitat de Barcelona, és autor, entre més llibres, de *Narratividad: la nueva síntesis* (Barcelona,

1986), *Del pensar y sus objetos* (Madrid, 1988), *Filosofía de la historia* (Barcelona, 1991), *¿A quién pertenece lo ocurrido?* (Madrid, 1995) i compilador dels volums *Individuo, modernidad, historia* (Madrid, 1992), *En torno a Hannah Arendt* (Madrid, 1994) i *Tiempo de subjetividad* (Barcelona, 1995), ha publicat també introduccions a Wittgenstein (*Conferencia sobre ética*) i Hannah Arendt (*La condición humana* i *De la historia a la acción*).

Va ser un disseny sinistre que no podem oblidar mai. Semblava que negres àngels s'agradessin de l'anunci: els militars mai no passarien per aquesta. I, efectivament, no hi van passar. Ho recordo tot des d'aquest extrem del temps, amb la mateixa memòria dels de la meua generació. Després de les primeres notícies, no ens restava sinó l'esperança de la interpretació. Però aquella obscura portada de *Triunfo* va clausurar definitivament el somni. Potser tot havia estat un error gegantí. Massa de pressa? Massa a poc a poc? Els qui es trobaven en condicions de fer-ho van determinar que això primer. Hom va diagnosticar que la unió de l'esquerra no era possible. Va començar una cursa de mínims imparable. Calia pactar per ser: van proposar el compromís històric. Després vingué l'enfilall de renúncies i abandonaments: els uns es van desprendre, com qui amolla llast, del marxisme, uns altres del leninisme, les sigles es van perdre i, amb aquestes, una bona part de la identitat... De llavors ençà no hem fet sinó retrocedir, acostar aquell horitzó utòpic d'expectatives inicial i llunyà cap a això d'ara, fins a esdevenir apòlegs de la supervivència, combatents decidits en pro de tot el que de bo encara pot contenir el món existent. Qui ens ho havia de dir: avui socialdemòcrata té connotacions progressistes!

Retinguem aquest estupor. Resistim-nos a la còmoda temptació d'aprofitar-nos del benefici del present. En vista del que ha passat —acabant, és clar, en l'ensulsiada del socialisme real, i en la doctrina que deien que l'inspirava—, res de tan fàcil, mitjançant això que els filòsofs acostumen a anomenar *teleologia invertida*, com asenyalar amb el dit els errors precedents. Però hauríem d'instaurar el principi que tot allò que ens referim excessivament en el que hi ha és sospitós; potser és l'única manera d'aprofitar els ensenyaments del passat. El que ha acabat passant no era al seu moment sinó una de les op-

cions possibles, que s'ha fet realitat per unes raons que caldrà analitzar (de vegades triomfa la raó, de vegades la força, de vegades ni tan sols sabem què). Revestir-ho de necessitat o de destí és repetir per enèsima vegada la vella operació obscuridora de presentar allò que és història com si fos fatalitat i allò que és contingent com si fos necessari. Però aquest èmfasi en la reivindicació del caràcter obert del que és històric és avui, diferentment d'uns altres temps en què voluntarisme equivalia a *optimisme de la voluntat*, un lloc incòmode. Incòmode perquè no sembla pas que ens trobem en condicions de donar gaires coses per suposades.

Les nostres conviccions amb prou feines si són negatives. Les preguntes que, com a màxim, podem encarar pertanyen a aquest ordre tan elemental: de quina mena de coses hauríem de començar a acomiadar-nos? Quines velles certes hem d'abandonar definitivament? I les nostres respostes no van gaire més enllà d'això: totes les que s'han mostrat —o han esdevingut— il·lusòries. Això és, aquelles les condicions de possibilitat, material o espiritual, de les quals han desaparegut: en què no podem continuar pensant o en què no tenim dret a continuar somiant.

Però continuem vivint, això sí, en la vella tensió entre memòria i projecte. Allò que ens ha canviat (allò que *ens* han canviat) ha estat el contingut i el pas d'aquests termes, però no pas la necessitat de la seva presència i de la seva articulació. Potser és per aquí que podríem començar a pensar —a tornar a pensar—. Amb el benentès que cal convertir aquesta voluntat en causa, en bandera.

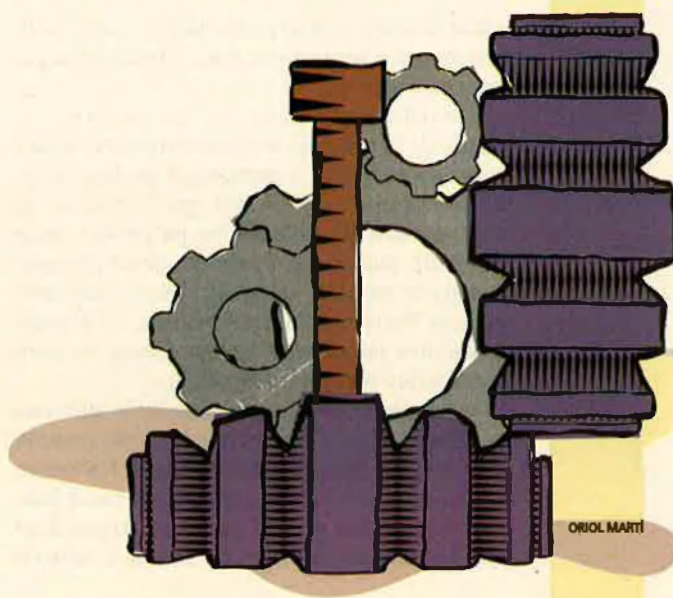
Es va repetint massa, darrerament, una tesi la funció última de la qual no sembla que tingui res a veure amb el coneixement ni amb l'acció, sinó amb l'abandó de l'un i de l'altra. Es tracta de l'afirmació que avui "no sorgeixen idees noves". L'afirmació mateixa, com a tal, tampoc no és, cal dir-ho, cap idea nova (de fet, la tro-

ben fins i tot en èpoques en què les noves idees proliferaven). Més encara, pocs propòsits hi ha de més reiterats en la història del pensament que la voluntat de fer taula rasa del passat. Però, per ella sola, aquesta dada històrica no desautoritza l'afirmació. Allò que sí que ho podria fer és de constatar al servei de quin discurs mena, o en quines tesis finals conclou.

Curiosament, en aquesta època en què es parla tant, i amb tanta raó, del ressorgiment d'actituds autoritàries i àdhuc feixistes, i s'adverteix, amb alarma justificada, de l'extensió del racisme, de la xenofòbia i d'uns altres trets característics d'aquell model polític sinistre que va semblar d'horror Europa, trobem a faltar l'anàlisi complementària de quin pensament, quines categories o quin discurs és propi d'aquestes actituds. No fa al cas, ni aquest n'és el lloc, de tornar a obrir la discussió particular, mai no resolta del tot, sobre la naturalesa "política" del pensament "filosòfic" de Heidegger. Però valdrà la pena de constatar, si més no, que el debat general és inevitable. Entre més coses, perquè constitueix el revers de l'expectativa, gratificant, que hi ha pensaments emancipadors. O tots moros o tots cristians, diria, probablement, un barrilaire. Perquè si la filosofia, com a tal filosofia, no pot tenir res a veure, per la seva mateixa naturalesa, amb els excessos de la història (i allò que importa menys aquí és que aquesta desconexió sigui teoritzada amb arguments lògics, *more fallàcia naturalista*, o d'una altra mena), llavors, rigorosament per això mateix, ni tan sols té sentit la categoria de pensament emancipador.

No es tracta pas, és clar, d'anar denunciant un per un els pensaments autoritaris o conservadors, ni d'elaborar una llista, a l'estil del pitjor Lukács, de filosofies sospitoses. Hi ha un element inevitablement generador d'ambigüitat en la lògica de tot discurs, que té a veure amb la consistència dels arguments. Diferentment del que passa en la pràctica política, en la filosofia no fa de bon rebre la rèplica "X no té cap autoritat per a reprotxar Z" (perquè, per exemple, fins fa poc ell mateix defensava Z+1) davant una crítica. Ara, que aquesta resposta no valgui no significa pas que no n'hi hagi cap. La rèplica adequada, si de cas, és que Z és inconsistent amb la resta d'afirmacions que fa X, o que, de Z, se'n segueixen determinades propostes teòrico-pràctiques, o -si algú ho prefereix- que no se'n poden seguir unes altres -que, valgui el cas, l'autor en qüestió diu que defensa.

Aquest podria ser el cas de molts suposats crítics radicals del poder -o de la política en general- que, partint de la concepció difusament spinoziana que se'n fan, acaben curt-circuitant la possibilitat de tota acció. Res no s'escapa, segons ells, dels designis del poder, inclòs -i tant que sí!-, i en lloc ben destacat, el saber mateix. La possibilitat d'un saber que no sigui poder queda rebutjada. Vet aquí una bona mostra de

conclusió paralizadora. Encara que, ben mirat, en nom de què es rebutja aquesta possibilitat? En nom del fet que res no s'escapa dels designis del poder? Ara bé, que tot saber és inevitablement poder resulta una afirmació tan inútil (d'omnicomprensiva que és) com aquesta altra, que el poder és a tot arreu.

El difunt Popper s'hauria fregat les mans amb aquest discurs; hi hauria trobat un model renovat per a les seves crítiques. Heus aquí un exemple paradigmàtic de proposta immune a tot blasme, hauria dit de segur. Als seus defensors, tot els dona la raó; no hi ha manera de falsar-los. Ampliem un moment el camp de les seves afirmacions. Si es refereixen a una organització social democràtica, la desqualifiquen amb l'argument despectiu que la democràcia no és sinó "una de les cares del poder", i si es refereixen a una dictadura, ja no els cal apel·lar a les màscares, perquè és "l'autèntica cara del poder". Si hom proposa un debat racional com a alternativa de la violència, dictaminen: "al poder, ja no li cal reprimir". Ara, si a algú se li acut de plantejar una solució de força, per més respectuosa que sigui amb l'Estat de Dret, ja sap què l'espera: "el poder només sap reprimir", i així successivament. Afortunats els qui mai no s'equivoquen, perquè no els caldrà moure's d'on són. En contrapartida, no els serà concedit d'accedir a res de nou. I això darrer -només això darrer- és el que importa. Perquè, si les coses són així, de manera que tot el que passa o fem és resultat de l'eficàcia del poder, quin sentit té de proposar-se res? El panteisme del poder és tan paralitzant com conservador (en un sentit, acceptu-me l'expressió, ontològic: acaba anant a favor d'allò que existeix amb l'argument resignat que és l'única cosa que hi ha).

Però resultaria enganyós de donar entenet que la crítica de la crítica (o, més ben dit, d'alguns crítics) obre una sortida a les nostres per-

plexitats inicials. A la pregunta feta suara, no hi podem oferir per resposta una certesa, sinó a penes una convicció.

Té sentit de proposar-se res? Em penso que sí, perquè és la condició de possibilitat de la nostra supervivència com a aspirants o protagonistes, ni que sigui modestos, del que ens passa. O això, o malviure esclafats per un present sense cap gruix, buit de tota memòria i de tot projecte. Resistir és recordar i proposar. Res a veure amb aquests fàcils radicalismes verbals, de notable rendibilitat publicística, que permeten de viure en un infern personal confortable.

Però projectar amb sentit exigeix de tenir una percepció afinada de les virtualitats del present, cosa no gens fàcil, d'una altra banda. Habermas ha fet, en aquest aspecte, una consideració incitant: les utopies no han pas desaparegut, sinó que han emigrat del món del treball al món de

la vida. Probablement convé de seguir aquesta pista, mirar de ser capaços de detectar el rumb que haurien de seguir els nostres desigs. Tanta formulació condicional conté una reserva sobre qui està en millors condicions de fer-se càrrec d'aquesta tasca. L'evocació inicial implicava una resposta: el curs de la nostra història recent es deixa mirar com el retrat de família d'una generació. Wittgenstein, que no temia el dolor, digué una cosa enorme, imponent en la seva senzillesa: "La grandesa d'allò que un escriu depèn de totes les altres coses que escrigui i faci". Potser el conjunt del que ha ocorregut pot ser vist com un privilegi estrany. Hem envellit al ritme de la història. Però això permet, encara més: obliga a dir també, que hi haurà progrés mentre hi hagi possibilitat. En realitat mai no ha estat altrament: el progrés és el rastre que deixen els nostres passos.

Manuel Cruz

El lector opina

Aquesta secció és oberta als lectors perquè exposen la seua opinió, bé per carta bé mitjançant 'EL TEMPS Online'.

Monarquia i república **Renovar la democràcia**

Acabe de llegir a la vostra revista l'article "Vigència dels partits polítics" de Joaquim Sempere i m'he quedat reflexionant una estoneta. I dic jo, valencià, natural de la Vila-real, fill de pare de l'Alt Maestrat i de mare de l'Alcalatén, no seria millor per a aquesta terra i per a tots els que hi vivim un sistema democràtic fonamentat en la república federal en lloc de les problemàtiques, incompetents i inacabades autonomies dels nassos en aquesta monarquia que s'aprofita de les circumstàncies històries d'aquest país? Amb els diners que ens costa a tots els espanyols i valencians el manteniment d'aquesta família, no podríem mantenir les despeses d'un efectiu home d'affers exteriors a l'estil del famós Henri Kissinger? Jo crec que encara en sobriren, i els resultats potser foren més positius que els que tenim ara amb fotos d'un monarca nuet a les revistes de la premsa internacional.

Per què aquestes qüestions relatives a la monarquia i a la possibilitat d'instaurar una república fan tanta por a la premsa d'aquest país? Tal vegada ací està la veritable causa de l'estancament polític que vivim, i fins i tot de la "pertinaz sequía".

*Josep Miquel Garcia
Vila-real (la Plana Baixa)*

La vigència dels partits polítics és un dels temes clau del debat democràtic en aquest tombant de segle. Ho podem comprovar dia sí dia també en les conseqüències que es desprenen del descàndid dels partits: l'enrarament del clima polític, l'abstencionisme electoral, el *passotisme*, etc. Per això no n'hi ha prou a demanar una regeneració dels organismes en els quals legalment els ciutadans deleguem la nostra representació i traslladem la gestió dels assumptes que ens concerneixen directament en múltiples i importantíssims aspectes de la vida. La renovació dels partits és, doncs, l'actuació més urgent i més visible d'un canvi que el sistema de representació parlamentària majoritària ha d'adoptar per engrescar el joc entre la societat i els seus dirigents.

Però el tema de la vigència dels partits, no és l'únic que mereix un replantejament. L'aprofundiment del sistema democràtic, que és el que ha de retornar la confiança en les institucions als ciutadans, vol dir també un canvi real en el sistema de relació entre la base i el cim: llistes obertes, representació directa dels diputats, circumscripcions més ajustades a la realitat. Quina democràcia tenim ara?

*Francesc Xavier Cladera
Arbúcies (la Selva)*